

ПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕКСТУ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Якобаш Аліна Олегівна, к. філол. наук, асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича м. Чернівці, Україна

Вступ. Дослідники тексту, теорії дискурсу, комунікативної лінгвістики, експресивної стилістики досить часто – і справедливо – цитують висновок стародавніх мислителів про те, що текст – це особливим чином організована машина, призначена для обробки свідомості читача/слухача. Загальновідомим і загальновизнаним є вплив друкованого слова, усного виступу, художнього/публіцистичного/наукового тексту на свідомість людини. Цим можна пояснити постійний інтерес до риторики, правил ораторського мистецтва, теорії комунікації й теорії мовленнєвих актів, а також посилену увагу мовознавців до особливостей будови тексту, які відображають характер мовної особистості творця цього тексту, адже за кожним текстом стоїть мовна особистість його творця, а слово чи знак, який його замінює, і є самою людиною.

Такий підхід до проблеми відкриває дорогу актуальним і перспективним науковим пошукам, актуальним, – у першу чергу, – коли йдеться про основні поняття експресивного синтаксису і стилістики й таку базову категорію, якою є категорія експресивності.

Результати дослідження. У процесі комунікації мовець здебільшого не обмежується передачею тільки предметно-логічної інформації. На предметнологічну інформацію накладається „інформація іншого плану” (І. В. Арнольд). Особливо яскраво це явище можна помітити при аналізі художнього тексту, де три основні функції мови – передача інформації, вираження експресивного й евокативного – злиті воедино, суміщені. Зауважимо при цьому, що перше призначення мови – формувати судження, друге – відображати стан свідомості мовця, третє стосується прагматики: здійснення впливу, надання оцінки, реалізація авторських інтенцій.

Важливість вивчення функціонального аспекту мови для побудови адекватної теорії авторського стилю зацентовано у працях багатьох лінгвістів, починаючи з Ш. Баллі, який уперше пов'язав конотацію і денотацію з подвійною функцією мови – об'єктивною, поняттєво-логічною, з одного боку, й суб'єктивною, афективною, з іншого. М. Хеллідей висунув концепцію трьох базових функцій мови – концептуальної (що містить емпіричну й логічну підфункції), оціннокомунікативної (вміщує експресивну та конотативну) і текстової [4, с. 117]. Виокремлення текстової функції пов'язано з особливим статусом тексту, який, згідно з Хеллідеєм, є основною, оперативною одиницею мови: „саме текст, а не якість суперечення, є релевантною одиницею стилістичних досліджень” [4, с. 121]. Аналізуючи текст як продукт творчої діяльності особистості, обмеженої певними соціальними й літературними стандартами, приналежністю до конкретної історичної епохи й дотриманням нею моди (певних правил), а також низки інших, безумовно, релевантних для адекватного сприйняття художнього твору факторів, ми виходимо з того, що лінгвістичний аналіз тексту передбачає, перш за все, аналіз його вербальних компонентів і суто лінгвістичного контексту. Нам імпонує у цьому плані позиція Г. В. Колшанського, який вважає, що додавання культурних, соціальних, історичних, естетичних та інших моментів до самого поняття лінгвістичного контексту „практично стирає межу між мовою, її внутрішньою системою та структурою і тим змістом, який проектується на реальний світ за допомогою мовних засобів” [2, с. 38]. Розгляд особливостей художнього тексту в контексті поняття мовної особистості передбачає вивчення низки питань, де важливим є аналіз феномена мовної особистості і, зокрема, її мотивації, яка може бути опосередковано співвіднесена з прагматичними характеристиками продукованого нею тексту. Поняття мовної особистості, будучи багатоаспектним і комплексним поняттям, на сьогодні ще не отримало однозначного трактування в лінгвістиці. Не викликає сумніву те, що існує певна кількість факторів, здатних здійснити вплив на її формування

і релевантних у процесі її аналізу й опису. У зв'язку з цим необхідно враховувати, що дати вичерпну характеристику стилетвірних факторів” неможливо, оскільки детермінованість стилю пов'язана з досить складними і до кінця не вивченими соціологічними, психологічними та іншими закономірностями, а також той факт, що сама природа мови така, що вона не відрізняє екстралінгвістичної реальності від психологічного і соціального світу носіїв мови. Виходячи зі сказаного вище, створення вичерпної характеристики поняття мовної особистості й аналіз її авторських інтенцій навряд чи може обмежитися суто формальним описом тих мовностилістичних прийомів і засобів, які роблять художній твір „єдиним і неповторним”, оскільки система мовних засобів письменника відображає літературну мову певної епохи, а також реалізує семантико-стилістичні та інші потенції загальнолітературної системи, що виступають у нерозривній єдності. Методологічно правильний підхід у цьому випадку, на нашу думку, означає одночасне врахування всіх факторів. З іншого боку, для адекватної побудови теорії необхідно вичленувати ті релевантні елементи, на які вона повинна опиратися. Очевидним видається те, що дослідження експресивного аспекту художнього тексту в межах експресивного синтаксису, без сумніву, буде мати чітке прагматичне спрямування. Базовою тезою для подальшого дослідження вважаємо тезу про взаємозв'язок експресивного, стилістико-синтаксичного і прагматичного аспектів художнього тексту. Ми виходимо з наступного: • по-перше, із загальновизнаного факту про співвіднесеність понять „стиль” із поняттям „експресивність”(С. Ульман, М. Ріффатер, П. Гіро та ін.); • по-друге, беремо до уваги залежність авторської оригінальності від свідомого відбору мовних засобів (Д. Крістал і Д. Дейві, М. Ріффатер, А. Хілл); • по-третє, враховуємо факт мотивованості вибору залежно від мети, від авторських інтенцій (Н. Е. Енквіст, П. Гіро, М. Ріффатер). Мотиваційний рівень є домінуючим у стратифікаційній моделі мовної особистості, запропонованій Ю. М. Карауловим (1987), оскільки саме він, на думку вченого, виявляє мотиви і цілі, що рухають розвиток мовної особистості,

керують її текстотворенням і, насамкінець, визначають ієрархію смислів і цінностей в її картині світу. Зокрема, Н. Е. Енквіст вважає, що вирішальний вплив на вибір мовних засобів має мета, яку ставить перед собою адресант [1, с. 259]. А згідно з М. Л. Макаровим, „для досягнення комунікативної мети мовець обирає не що інше, як стиль тексту, який унаслідок включення в комунікативну діяльність наділений прагматичною функцією” [3, с. 47], тобто вибір тих чи інших експресивних засобів зумовлений прагматичним спрямуванням створюваного тексту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Энквист Н. Э. Параметры контекста. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 9: Лингвостилистика. М.: Прогресс, 1980. С. 254–270.
2. Колшанский Г. В. Контекстная семантика. М. : Наука, 1980. 154 с.
3. Макаров М. Л. Прагматика, стилистика и риторика: Язык парламента. Языковое общение : Единицы и регулятивы : Межвуз. сб. научных трудов / Калининский гос. ун-т. Калинин, 1987. С. 46–51.
4. Хэллидей М. А. К. Лингвистическая функция и литературный стиль. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 9: Лингвостилистика. М. : Прогресс, 1980. С. 116–147.